

РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У ПРОТИДІІ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ: АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

THE ROLE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS IN COMBATING DOMESTIC VIOLENCE: ANALYSIS OF CASE LAW

Харитонов Р.Ф., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національний університет «Одеська юридична академія»

Рудецька П.А., студентка IV курсу факультету судового та міжнародного права
Національний університет «Одеська юридична академія»

Останнім часом питанням протидії домашньому насильству приділяється значна увага. З кожним роком кількість звернень до правоохоронних органів з питань домашнього насильства все зростає, хоча законодавець намагається різнобічно підійти до вирішення цієї ситуації. Міжнародне право в поєднанні з національним правом в даному контексті відіграє основоположну роль. Зважаючи на невтішну тенденцію зростання показників домашнього насильства в світі, жертви звертаються не лише в національні суди, а дедалі частіше почали звертатись до Європейського суду з прав людини. Європейський суд з прав людини є незалежним судовим органом, який заснований для захисту прав та свобод громадян, затверджених у Європейській конвенції з прав людини. ЄСПЛ є судом, який розглядає скарги щодо порушень прав людини у 46 країнах-членах Ради Європи, у тому числі і порушення прав у контексті домашнього насильства. Рішення ЄСПЛ мають велику значимість і вплив на національні правові системи країн-членів, сприяючи змінам, захисту прав і прогресу в галузі прав людини. Судова інтерпретація поняття домашнього насильства ЄСПЛ визначає широке поняття домашнього насильства, яке включає фізичне, психологічне, сексуальне насильство, а також економічну та соціальну експлуатацію, що розширює можливості захисту жертв. Розглядаючи широку практику ЄСПЛ можна дійти до висновку, що в контексті вчинення злочину домашнього насильства суд розглядає питання статей 2 та 3 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, крім того широка практика набувається, щодо статей 8 та 14 Конвенції. ЄСПЛ відіграє важливу роль згідно з якою визначена стаття 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, остаточне рішення, ухвалене Європейським Судом, обов'язкове до виконання державою-відповідачем, передбачає вжиття заходів індивідуального і загального характеру. За допомогою своїх рішень, ЄСПЛ встановив ключові прецеденти, які розширюють захист прав жертв домашнього насильства та формують нові стандарти для національних правових систем.

Ключові слова: Європейський суд з прав людини, міжнародний захист прав людини, право Ради Європи, європейське право, міжнародне право, домашнє насильство, національне законодавство, Стамбульська конвенція, правові системи.

Recently, considerable attention has been paid to the issue of combating domestic violence. Every year, the number of appeals to law enforcement agencies on issues of domestic violence is increasing, although the legislator is trying to approach the solution of this situation in a multifaceted way. International law combined with national law in this context plays a fundamental role. Taking into account the disappointing trend of increasing domestic violence rates in the world, victims turn not only to national courts, but increasingly began to turn to the European Court of Human Rights. The European Court of Human Rights is an independent judicial body, which was established to protect the rights and freedoms of citizens approved in the European Convention on Human Rights. The ECtHR is a court that hears complaints about human rights violations in 46 member states of the Council of Europe, including violations of rights in the context of domestic violence. Decisions of the ECtHR have great significance and impact on the national legal systems of member countries, contributing to change, protection of rights and progress in the field of human rights. Judicial interpretation of the concept of domestic violence ECtHR defines a broad concept of domestic violence, which includes physical, psychological, sexual violence, as well as economic and social exploitation, which expands the possibilities of protection of victims. Considering the extensive practice of the ECtHR, we can come to the conclusion that in the context of committing the crime of domestic violence, the court examines the issues of Articles 2 and 3 of the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, in addition, extensive practice is acquired regarding Articles 8 and 14 of the Convention. The ECtHR plays an important role, according to which Article 46 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms is defined, the final decision of the European Court, which is binding on the respondent state, provides for taking measures of an individual and general nature. Through its decisions, the ECtHR has established key precedents that expand the protection of the rights of victims of domestic violence and set new standards for national legal systems.

Key words: European Court of Human Rights, international protection of human rights, Council of Europe law, European law, international law, domestic violence, national legislation, Istanbul Convention, legal systems.

Домашнє насильство визначається як сфера, в якій одна особа використовує фізичну, емоційну, сексуальну та економічну силу проти іншої особи в контексті сімейних або подібних відносин. Це проблема, яку зазнають мільйони людей, незалежно від статі, віку, соціального статусу та культурного контексту. Домашнє насильство є спустошливою проблемою, яка торкнулася безлічі жінок, чоловіків і дітей у всьому світі. Воно порушує основні права людини, такі як життя, свобода від насильства і життя без страху. Ця проблема вимагає негайних та твердих кроків для протидії їй, як в національному, так і в міжнародному контекстах. В рамках Європейського Суду з прав людини (ЄСПЛ) розглядаються скарги з порушеннями прав людини, включаючи ті, які стосуються домашнього насильства.

Практика Європейського суду з прав людини в даному контексті є досить різнобічною, оскільки при розгляді Конвенції про захист прав людини та основоположних

свобод, можна трактувати у контексті статей 2 (право на життя), 3 (заборона жорстокого поводження), 8 (право на повагу до приватного життя) та 14 (заборона дискримінації) [1].

Першим рішенням ЄСПЛ, що було прийнято у справі із питань домашнього насильства стало рішення від 30.09.2020 р. «Левчук проти України» [2]. У справі «Левчук проти України» йшлося про порушення права заявника на повагу до приватного життя (стаття 8). Згідно з обставинами справи, з 2016 по 2018 роки суди різних країн відмовили заявниці у задоволенні клопотання про виселення колишнього чоловіка, не провівши аналіз ситуації що склалась, а саме постійне вчинення домашнього насильства по відношенні до колишньої дружини. У результаті заявниця та її діти неодноразово піддавалися ризику психологічного та сексуального насильства, оскільки її колишній чоловік не був виселений із фактичного місця проживання.

Наведений випадок є яскравим прикладом необхідності розгляду судами всіх фактичних обставин справи з метою недопущення порушення прав, у тому числі прав жінок, шляхом застосування фізичного чи психологічного насильства.

Домашнє насильство може відбуватись за різних форм та контекстів, але не зміною лишається мета. «Бутуруга проти Румунії» [3] у цій справі Європейський суд з прав людини вперше визначив кіберсталкінг як кібербулінг, форму домашнього насильства. Суд зазначив, що домашнє насильство не слід вважати просто фізичним насильством, а воно може відбуватись та включати й інші форми, крім традиційних фізичних і психологічних.

У цій справі колишній чоловік пані Бутуруги перевіряв її сторінки в соціальних мережах, копіював приватні документи, фотографії, прослуховував телефонні розмови тощо. Заявник намагався захистити себе на державному рівні, але його колишнього чоловіка покарали лише адміністративно. При цьому звинувачень йому так і не висунули.

Цікавою практикою Європейського суду з прав людини є рішення «Валюлієне проти Литви» [4] від 2016 року. Заявниця не раз скаржилась на те, що національні суди не проводять ефективного розслідування щодо домашнього насильства. Порушення статті 3 Конвенції та статті 8 Конвенції, хоча Стамбульська конвенція прямо вказує, що стаття 55 «зобов'язує держави зміни підхід до такої категорії справ як злочини пов'язані із домашнім насильством та розглядати їх навіть а відсутності скарг чи заяв ...» [5].

У своїх рішеннях ЄСПЛ акцентує увагу на правах жертв домашнього насильства та вимагає від держав учасниць поза якісну реакцію на подібні порушення. За допомогою своїх рішень, ЄСПЛ встановлює прецеденти та норми, які закликають держави забезпечувати ефективно проведення розслідувань, накладати належні покарання на винних осіб та забезпечувати доступ жертв до захисту та підтримки.

Прикладом справи, в якій ЄСПЛ був залучений до протидії домашньому насильству, є справа Опуз проти Туреччини. У цій справі ЄСПЛ визнав порушення статей Конвенції щодо запобігання насильству щодо жінок та домашнього насильства, а також зазначив неефективність заходів, прийнятих турецьким урядом, у забезпеченні захисту жертв та притягненні винних до відповідальності [6].

Окрім того, ЄСПЛ активно співпрацює з іншими міжнародними організаціями, такими як Рада Європи та Європейський інститут з питань рівності статей (EIGE), для спільного розроблення стратегій протидії домашньому насильству та сприяння захисту жертв.

Протидія домашньому насильству є тривалим процесом, і вона стає все більш ефективною завдяки залу-

ченню правознавців, політиків, активістів громадськості та всієї суспільної спільноти. ЄСПЛ відіграє ключову роль у встановленні стандартів та принципів захисту прав жертв домашнього насильства і запобігання цьому явищу в Європі. Зусилля всіх зацікавлених сторін є вирішальними для подолання цієї серйозної проблеми та створення безпечного та справедливого суспільства для всіх його членів.

Домашнє насильство є серйозним соціальним злом, і для його подолання потрібно велике зусилля. Часом такі зусилля відбуваються на перетині інтересів жертви та аб'юзера. Шляхи протидії цьому явищу включають покращення свідомості, освіти, законодавства та підтримки для жертв. Децентралізована частина суспільства може також внести свій внесок, підтримуючи проекти і організації, спрямовані на протидію домашньому насильству.

Домашнє насильство – це більш ніж просто особиста справа. Воно стосується нашого суспільства в цілому, коли ми виступаємо проти домашнього насильства, захищаємо права та гідність людей у нашому оточенні. Широка та всебічна практика Європейського суду з прав людини, дає змогу продемонструвати та виокремити основні аспекти протидії домашньому насильству. Аналізуючи вище згадані справи можна дійти до висновку, що:

- першим кроком в протидії домашньому насильству є свідоме розуміння цього явища та його негативних наслідків. Необхідно просунути свідомість шляхом освіти та поширення інформації про домашнє насильство, його ознаки та вплив на жертв.

- забезпечення навчання у школах та вищих навчальних закладах про рівність, повагу та насильство, щоб формувати позитивну культуру безпеки та поваги до інших.

- для успішної протидії домашньому насильству потрібна потужна система підтримки для жертв. Запровадження безкоштовних кризових ліній, притулків та психологічної підтримки може допомогти жертвам вистояти та відновитися.

- фінансова та юридична допомога також можуть бути надані, щоб допомогти жертвам отримати необхідну підтримку та просунути їх до самостійного життя.

- закони є сильним інструментом в протидії домашньому насильству. Необхідно удосконалити законодавство, що стосується цього питання, а також забезпечити його ефективне виконання.

- запровадження охоронного заходу, що забороняє побиття і запобігає насильству в родині. Це може включати належний конфіденційний розгляд справи, швидке реагування поліції та суду, а також посилення відповідальності за порушення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 11.09.2023).
2. Справа «Левчук проти України» (Заява № 17496/19) : Рішення Європ. суду з прав людини від 03.09.2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f92#Text (дата звернення: 11.09.2023).
3. Справа «Бутуруга проти Румунії» (Заява № 56867/15): Рішення Європ. Суду з права людини від 11.02.2020 р. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/207955_rshennya-spl-stosovno-zastosuvannya-domashnogo-nasilstva-v-ukran-ta-nshikh-kranakh (дата звернення: 11.09.2023).
4. Справа «Валюлієне проти Литви» (Заява № 33234/07): Рішення Європ. суду з прав людини від 26.03.2016р. URL: <https://is.gd/bVvk7xС> (дата звернення: 11.09.2023).
5. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) : довідник для членів парламенту. Парламентська мережа «Жінки вільні від насильства». URL: <https://rm.coe.int/1680096e45> (дата звернення 11.09.2023).
6. Справа «Опуз проти Туреччини» (Заява № 33401/02): Рішення Європ. Суду з прав людини від 09.06.2023р. URL: <http://surl.li/gwlcw> (дата звернення 11.09.2023.)